

ادبیات پایداری

عدالت ساختاری در سلامت

Resistance Literature: Structural Justice in Health

بی‌توجهی به امور کوچک آنان به بهانه پرداختن به کارهای زیاد و مهم معذور نیستی، از اندیشه‌ها در امور ایشان دریغ مکن و رخ از آنان برمتاب، نسبت به امور نیازمندان و محتاجانی که به تو دسترسی ندارند، از آنان که دیده‌ها خوارشان می‌شمارد و مردم تحقیرشان می‌کنند، کنجکاو کن، برای به عهده گرفتن امور اینان، انسانی مورد اعتماد خود را که خدا ترس و فروتن است مهیا کن، تا وضع آنان را به تو خبر دهد. سپس با آنان به صورتی عمل کن که به وقت لقاء حق عذرت پذیرفته شود، زیرا اینان در میان رعیت از همه به دادگری و انصاف نیازمندترند و در ادای حق همگان باید چنان باشی که عذرت نزد خداوند قبول شود. به اوضاع یتیمان و سالخورده‌گان که راه چاره‌ای ندارند و خود را در معرض سؤال از مردم قرار ندهاند، رسیدگی کن. آنچه سفارش کردم بر حاکمان سنگین است، البته همه حق سنگین است و گاهی خداوند آن را بر اقوامی سبک می‌کند که خواهان عاقبت به خیری هستند و خود را به صبر و استقامت واداشته و به صدق آنچه خداوند به آن وعده داده، اعتماد کرده‌اند...»

در تجربه نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران، کارنامه درخشان ایجاد و توسعه شبکه بهداشتی درمانی کشور وجود دارد. تجربه‌ای درخشان و عادلانه، که تاکنون برکات زیادی داشته است و در دهه ۱۳۶۰، شاخص‌های بهداشتی را بسیار سریع بهبود بخشید. حتی بهبود شاخص‌ها، با سرعت کمتر در دهه‌های بعد، مدیون وجود شبکه بهداشتی درمانی و تلاش بهروزان و کارشناسان زحمتکش و سایر کارگزاران و کارشناسان تلاشگر این مجموعه بوده است. در همه تجارب دوران انقلاب اسلامی، از بحران‌های دفاع مقدس، مانند حملات شیمیایی ناجوانمردانه به شهرها و روستاها، تا حوادث غیرمترقبه و پاندمی جاری کووید-۱۹، عملاً ثابت شده است که شبکه‌های بهداشتی درمانی، مؤثرترین سامانه منسجم برای تأمین، حفظ و ارتقای سلامت جامعه بوده است. درحالی‌که تحریم‌های ظالمانه استکبار جهانی، در شرایط پاندمی مرگبار کووید-۱۹ تمام شئون نظام سلامت را تحت تأثیر قرار داده، تحقق عدالت نسبی در مراقبت‌ها و خدمات سلامت جامعه، مرهون عملکرد گسترده شبکه بهداشتی درمانی، همراستا با بسیج گسترده و همراهی و همیاری عمومی مردم و مدیریت و هدایت مسئولانه مجموعه کارگزاران حکومت، بوده است. ریشه نابرابری‌ها و نارسایی‌های مشهود و موجود نیز، باید

سلامت، نعمت مجهول الهی است که همانند امنیت، قدر و منزلت آن در وقت آسایش شناخته نمی‌شود و اهمیت آن در بحران و بلا جلوه‌گری می‌کند. نابرابری‌های سلامت در عوامل و شرایط زندگی مردم، شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه و راهبردها و عملکرد ارائه مراقبت و خدمت توسط نظام سلامت، ریشه دارد. از ابعاد بسیار مهم تأثیرگذار بر عدالت در سلامت، ساختارهای نامتوازن و غیرمتعادل و توزیع نابرابر امکانات و نیروی انسانی سلامت است. نابرابری در برخورداری از نیازهای پایه سلامت، ارکان امنیت و سلامت جامعه را متزلزل می‌سازد. توزیع ساختارها و امکانات سلامت در جامعه نامناسب است و با سیاست‌های کلی سلامت، ابلاغی مقام معظم رهبری، هماهنگ نیست. طبق بند ۸ سیاست‌های کلی سلامت «... استقرار نظام سطح‌بندی با اولویت خدمات ارتقاء سلامت و پیشگیری و ادغام آن‌ها در نظام آموزش علوم پزشکی» تکلیف شده و ساختار سلامت باید بر این اساس استوار گردد. در این گفتار کوتاه، ضرورت برقراری عدالت در ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها و ساختارهای سلامت در جامعه، از اقصی نقاط تا مناطق برخوردار، ترسیم و تأکید شده است.

مبنای دین‌شناختی این ضرورت بنیادین جامعه، در منشور حکومتی مولای متقیان علی ابن ابیطالب علیه‌السلام، خطاب به مالک اشتر نخعی (نهج البلاغه، نامه شماره ۵۳) به خوبی ترسیم شده است. در این منشور عادلانه، فقر، مرگ بزرگ توصیف شده و امام علیه‌السلام از آن به خدا پناه برده و طبقه پائین جامعه را سفارش مؤکد فرموده است:

«خدا را، خدا را در طبقه پایین اجتماع، آنان که راه چاره ندارند و از کارافتادگان و نیازمندان و دچارشدگان به زیان و سختی و صاحبان امراضی که از پا درآمده‌اند، در میان اینان کسانی هستند که روی سؤال و اظهار حاجت دارند و کسانی که عزت نفسشان مانع از سؤال است. بنابراین آنچه را که خداوند در مورد آنان، از حفظ حقوق از تو خواسته، به حفظ آن بپرداز، نصیبی از بیت‌المال که در اختیار تو است و سهمی از غلات و خالصه‌جات اسلامی را در هر منطقه بر آنان قرارده، که برای دورترین آنها همان سهمی است که برای نزدیک‌ترین آنان است. در هر صورت رعایت حق هر یک از آنان از تو خواسته شده، پس نشاط و فرورفتن در نعمت، تو را از توجه به آنان باز ندارد، چه این که از

در استفاده نمودن از ظرفیت نهایی این سرمایه‌های بی‌بدیل ملی، جستجو شود.

در شرایط جاری و آینده، سند سیاست‌های کلی سلامت، منشور عدالت در سلامت است، منشوری که روح عدالت علوی بر آن حاکم است. اجرای همه جانبه این منشور ارزشمند و حیات‌بخش و ابتدای ساختار و شالوده نظام سلامت بر شبکه بهداشت درمانی، نافذترین راهبرد عادلانه در همه مصادیق و به‌ویژه عدالت ساختارمند و نهادینه شده در این حیطه از وظایف و مسئولیت‌های حکومت و زمامداری اسلامی است.

محمدعلی محقق

استاد جراحی سرطان، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

Mohamad Ali Mohagheghi

Professor of Cancer Surgery, Tehran University of
Medical Sciences, Tehran, Iran